

"מפרי הארץ"

"חזק הפסח"

"ארבעה לשונות של גאולה"

שמות רבה: (ד-ו) והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים, ד' גאולות יש כאן, והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, כנגד ד' גזירות שגזר עליהן פרעה, וכנגדן תקנו חכמים ד' כוסות בליל הפסח, לקיים מה שנא' (תהלים קטז) כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא, והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי, אעשה להן מה שאמרתי לאבותיהן שאתן להם את הארץ ויהיו יורשין אותה בזכותן.

רבינו בחיי: (וארא) ובשר אותם בהם בד' בשורות: האחד, שיהיו נפטרים מן השעבוד והם עומדים ברשותם. השני, שיהיו נפטרים מהם לגמרי מתחת רשותם. השלישי, שהבטיחם בקריעת ים סוף. הרביעי, שהבטיחם במתן תורה, שיהיו נפטרים מן השעבוד. זהו שאמר "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים", והיא הבטחה שיהיו נפטרים מן השעבוד והם תחת רשותם, וכן מצינו שמעמדו כן ששה חדשים וכמו שארז"ל: (ראש השנה יא א) בר"ה בטלה העבודה מאבותינו במצרים והיתה הגאולה בסמוך בט"ו בניסן, שיהיו נפטרים מתחת רשותם לגמרי, זהו שאמר "והצלתי אתכם מעבודתם". והיא הבטחה שיצאו מתחת רשותם ושלא יהיו תחת ממשלתם למס עובד כלל אך יהיו בני חורין גמורים.

העמק דבר: (פרשת וארא) ויש להסביר ענין ד' לשונות, וגם הלא יפה הקשה במרדכי פ' ע"פ למה זה קבעו ארבעה כוסות של יין ולא ארבעה מיני לחם או בשר וכדומה. והנה תניא בע"פ דף קי"ח ת"ר כוס חמישי אומר עליו הלל הגדול, והובא נוסח זו ברי"ף ורמב"ם וש"ע שמצוה לעשות כוס ה' ואינו לעיכובא, והוא פלא ממ"נ או כי צריך להיות חובה או לא יבוא כלל, אבל הענין, דמושכל פשוט הוא שא"א לצייר שיהא איש המוני שהוא כעבד כנעני עומד בעבודת חומר ולבנים, ועלה במשך מועט למעלת ישראל, ראוי לעמוד במעמד הר סיני לקבל התורה במורא גדול של גלוי שכינה, וע"כ נדרש להעלות דעתו וצלמו של האדם לאט לאט, וכך היה בישראל שהיו מגושמים בצורה ובדעת ונתעלו במשך מועט עד שהגיעו להר סיני.

והיינו ד' לשונות של גאולה, מתחלה והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים. שהוא עסק חומר ולבנים שיצאו מזה משעה שהגיעו למכת ערוב כמו שיבואר להלן ח' כ"ח, ועדיין היו בחזקת משועבדים לעבדות עד שהגיעו למכת ברד שאז החל להוקיר את ישראל, כמו שיבואר להלן ט' ל"ה, וע"ז כתיב והצלתי אתכם מעבודתם. הרי נתעלו עוד צלמם ודעתם לשבח, ועדיין היו תחת משרת המלוכה ודעת המלך עליהם, ובמכת בכורות הגיעו למעלת בני חורין, ע"ז כתיב וגאלתי וגו'. אח"כ העלה אותם הקדוש ברוך הוא למעלת ולקחתי אתכם לי לעם וגו'. וזה היה בשעת מתן תורה שנכרת ברית בין הקדוש ברוך הוא וישראל, וקבעו לזכרון ארבעה כוסות, באשר שאין דבר מאכל ומשקה משנה תואר פניו ודעתו של אדם כמו שתית יין המשמח לב ומטיב.

מהרש"א: (חידושי אגדות מסכת ברכות דף נ"ד:) ד' סבות הכוללים והם המונעים לאדם מהגיע אל שלימותו ותכליתו הא' שאין לו במה להתפרנס וצריך לרדוף אחר פרנסתו הב' שיש עליו יד שונאים וא"א לו לעבוד ה' שלימה מפניהם הג' מי שבטבע חולה וחלש מלעסוק בתורה ומצותיה הד' ריבוי עושר וטרדה המבטלו מתורה ומצות ולפי שד' מעיקים וצרות האלו הם חולאים שבישראל בגלות כמפורש בתוכחות ע"כ כשישראל נגאלו ממצרים ומד' מעיקים אלו אמרו בב"ר שע"כ נאמרו ד' **כוסות** בחלום שר המשקים שם דעל שם זה תקנו ד' כוסות של פסח בגאולת מצרים וע"כ נאמר בו ד' לשונות של גאולה וגאלתי והוצאתי ולקחתי **לפי שנגאלו מארבע צרות אלו** ועל שם זה אמרו שם שהקדוש ברוך הוא מביא ד' כוסות של תרעלה על עו"ג ומשקה לישראל ארבע כוסות של ישועה כמפורש באורך שם דהיינו על שם ישועה מארבע צרות ומעיקים המתהווים בגלות והוא ענין שמספר בו ארבע הצריכין להודות שהם בעצמם מצירים הכוללים ומונעים האדם מהשיג שלימותו שמכולם נצולו בגאולתו.

גבורות ה': (הלכות פסח בקצרה) ומספר ארבע שהם מחולקים לד' צדדין מתאחד על ידי חמישי אשר הוא בתוכן וביניהם ועל ידו מתאחדים הארבע, ולכך כאשר הגאולה באה מעולם העליון מתפשט לארבע לשונות הגאולה שהם והוצאתי והצלתי וגומר, בא עוד ענין חמישי והוא דבר בפני עצמו כמו שהחמישי מיוחד בפני עצמו והחמישי הזה הוא הפרנסה שבאה מן השם יתברך, והשם ית' היה מפרנס אותם בכל צרכיהם.

ולפיכך כוס חמישי יש לומר עליו הלל הגדול שבו נותן לחם לכל בשר וגומר ויראה כי הוא נגד והייתי לכם לאלהים שנאמר אחר ד' לשונות של גאולה כי הפרנסה היא מן האלהים בעצמו דכתיב (בראשית מ"ח) האלהים הרועה אותי מעודי וכמו שנתבאר בפרקים. והחמישי אינו חובה כמו אחרים, כי הלילה הזה מיוחד לגאולה לכך ד' כוסות שהם על הגאולה הם חובה אבל החמישי הוא מורה על דבר בפני עצמו רק שהוא נמשך אל הראשונים אינו חובה רק מצוה.

"זוט יום טוב"

"מפרי הארץ"

"אורז זזלים"

ה' איזה צבע יין להשתמש?

תשובה: לכתחילה אדום. (עיין שם)

ו' אכל כזית כרפס האם יברך ברכה אחרונה?

תשובה: לא יברך. (עיין שם)

ז' כמה שיעור אכילת מרור?

תשובה: אם מברך אליו כזית שהוא חצי ביצה ואם לא מברך מספיק שליש ביצה. (עיין סימן תפ"ו)

ח' האם חמר מדינה כשר לארבעה כוסות?

תשובה: כשר. (עיין סימן תע"ב)

א' על איזה צד צריך להסב?

תשובה: צד שמאל. (עיין סימן תע"ב)

ב' איטר על איזה צד מסב?

תשובה: על צד שמאל של כל אדם. (עיין שם)

ג' הסב על ימין האם יצא?

תשובה: לא יצא ואיטר יצא בדיעבד. (עיין שם)

ד' האם יש דין לשתות יין בארבעה כוסות?

תשובה: לכתחילה כן. (עיין שם)

אהבת בני ישראל ללכ"ה

אמרי אמת: (שמות) במדרש (שמו"ר ב ז) הה"ד (שיה"ש ה ב) אני ישינה ולבי ער וכו' אמר הקדוש ברוך הוא עמו אנכי בצרה וכו' (תהלים צא טו), בלבית אש מתוך הסנה היינו שגם בסנה נמצאת התלהבות וזה מרומז בפסוק (שיה"ש ח ז) מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה שכל הגליות לא יוכלו לכבות את התלהבות שיש בבני ישראל להקב"ה, הרי זה הפירוש עמו אנכי בצרה שבתוך הצרה טמון האנכי וכדאיתא בגמרא (שבת פח א) מאי דכתיב (שיה"ש א יג) צרור המור דודי לי בין שדי ילין וכו' אף על פי שמיצר ומימר לי דודי בין שדי ילין, איתא (ברכות נד א) ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך וכו' ובכל מאדך (דברים ו ה) בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו, בכלל בודאי נמצא ענין זה וגם בפרט ישנו לכח זה,

אני ישינה ולבי ער היינו שבכל איש ישראל נמצאת משהו התלהבות וצריך לייגע עצמו להוציא מכח אל הפועל, בלבית אש מתוך הסנה היינו שכל שההסתר יותר גדול כן נמצאת יותר התלהבות וזהו מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה שכך הוא טבע אש גדולה שכל מה ששופכים עליה יותר מים שאינם יכולים לכבותה כך מתגברת האש, וכן בגלות כמה שיש יותר הסתר יש יותר התלהבות להקב"ה וזהו דכתיב (בראשית מו ד) ואנכי אעלך גם עלה שעוד יתגדל יותר, איתא בשפת אמת (תרס"ב) בלבית אש זה יעקב ויוסף דכתיב (עובדיה א יח) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה, יעקב אבינו פחד לרדת למצרים שהתלהבות לא תכבה והדביקות לא תשתכח ועל זה הובטח אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה ולכן ירד יוסף קודם למצרים לעשות הכנה שהתלהבות לא תכבה והיינו ובית יוסף להבה.

"מפרי הארץ"

סיבונים תס"ז - תע"ב

בעניין: ערב פסח וליל הסדר

ז: אכל או שתה בלי הסיבה האם יחזור והאם יברך?

תשובה: למחבר יחזור ויברך ורמ"א בשתי כוסות ראשונות ואכילת מצה יחזור ולא יברך.

ח: כוס גדול המחזיק כמה רביעיות האם נחשב לכמה כוסות והאם יכול לשתות קצת ולקרא ההגדה ואחר כך להמשיך שיחשב כשניים?

תשובה: מח' ולדינא נחשב לכמה כוסות כששותה רביעית כל פעם מ"מ עדיף שלא לקחת כוס גדול ולצאת ידי כל השיטות.

ט: כוס גדול המחזיק כמה רביעיות האם יכולים לשתות ממנו כמה בני אדם?

תשובה: יכולים וי"א דאפי' לכתחילה כיון דלראשון היה מלא.

י: קטן שהגיע לחינוך האם חובה שישתה ד' כוסות ויאכל מצה?

תשובה: ד' כוסות מצווה ליתן לו אבל לא מעכב מפני שלהרבה פוסקים לא נתקנו ד' כוסות לקטנים ובמצה ודאי יש חיוב לתת להם כשיכולים לאכול כזית מצה.

א: האם מותר לעשות מלאכה בליל בדיקת חמץ וביום קודם חצות?

תשובה: בלילה מותר וביום תלוי במנהג המקומות ודווקא מלאכות גמורות אך שאר מלאכות מותר.

ב: אחר חצות האם מותר להסתפר ע"י ישראל בחינם או בשכר וע"י גוי?

תשובה: ע"י ישראל אסור גם בחינם וע"י גוי מח' ולהלכה מותר.

ג: מ"ה נטילת ציפורניים?

תשובה: לכתחילה קודם חצות ובדיעבד מותר לאחר חצות.

ד: מ"ה תפירת בגדים תיקון בגדים חדשים ותיקון בגדים ישנים במעשה אומן?

תשובה: תפירה אסור אפי' בחינם תיקון מותר לצורך יו"ט ובחינם.

ה: מ"ה מעשה הדיוט בערב פסח?

תשובה: מותר.

ו: בליל הסדר איזה דברים צריכים הסיבה ואיזה אינם צריכים?

תשובה: לכתחילה יסב כל הסעודה ובדיעבד סגי באכילת כזית מצה וד' כוסות וכן באפיקומן.

"מפרי הארץ"

"מבליט הוועד" מהרב שלמה ברמן שליט"א

זכירת יציאת מצרים ע"י שירת הים

המג"א סי' ס"ז ואם מסופק לו אם אמר פרשת יציאת וגם אמת ויציב צריך לחזור לכו"ע דיציאת מצרים חייבים להזכיר מדאו' ואיתא בגמ' שאם אמר הלכה שמוזכר בה יציאת מצרים יצא. ונראה לי דכל שכן אם אמר שירת הים דיצא עכ"ד.

והחת"ס על אתר ז"ל ואני חוכך בזה שלא נזכר בה יום צאתנו מארץ מצרים כי אם קרי"ס והתורה הקפידה למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים אלא שחכמים הוסיפו גם קרי"ס וכו' וברור שירת הים לחוד לא מהני עכ"ד. ועיין בהגהות רעק"א ש"כ כדברי החת"ס וכו' אמת בפיהו וכך מוכח מהמרשש שלא יצא ידי זכירת יציאת הים אמר שירת הים.

ובאמת צריך להבין דברי המג"א ובמה נח' המג"א והחת"ס.

שמות ט' מכת ברד הקב"ה ועתה שלח העז את מקנך ואת כל אשר לך בשדה כל האדם והבהמה אשר ימצא בשדה ולא יאסף הביתה וירד עליהם הברד ומתו ועיין באור"ח שהקשה ז"ל וא"כ מה מכה זו עושה הרי שלך לפניך (ז"א קשה לו שהרי המכות הם עונש ואם הקב"ה אמר שמי שיהיה בבית לא יקבל ברד זה לא עונש) מתוך ז"ל שאין תחליט הכוונה במכות להרע אלא בעבור הראוות כוחו הגדול וידו החזקה וכו'.

ויצא מדבריו שמכות זה לא עונש אלא להראות את יד ה' אולם בברית בין הבתרים פרשת לך לך ט"ו כ' ויאמר לאברם ידע תדע כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה וגם את הגוי אשר יעבודו **דן אנוכי** ואחרי כן יצאו ברכוש גדול ועיין רש"י דן אנוכי בעשר מכות שמוכח שהמכות היה דין ועונש על מצרים וכן מוכח מהגר"ז ולא כדברי האורה"ח פשוט שצריך לומר שהאורה"ח מפרש כהיונתן בן עוזיאל ש"כ דן אנוכי במאתן וחמשין מחן כוונתו מאתיים וחמישים מכות שהיו בקרי"ס וזהו דן אנוכי.

מח' בין רש"י שהי' מכות הם עונש למצרים ולד' האורה"ח והיונתן בן עוזיאל הי' מכות לא היו עונש אלא להראות את יד ה' והעונש היה המכות שבים אבל דברי רש"י צריכים תלמוד מה עונש במכת ברד הרי יש לו אפשרות ללכת לביתו הרי שלך לפניך כדברי האורה"ח.

צריך לומר שאה"נ במכות תרתי אית בהו גם עונש וגם להראות היד החזקה של ה' ויש להוכיח שהרי הקב"ה אמר לאברם גם את הגוי **דן אנוכי** שואלים לכאן ברור שאנוכי דן שהקב"ה ידון כדברי האורה"ח על אתר והרי הוא השופט אלא ה' אמר שאני ידון מתוך הדין שנעשה למצרים יצא אנוכי ויתגלה לכולם שאנוכי בא לומר דן אנוכי שמתוך הדין יצא אנוכי אבל עדיין אמת שתרתי אית בהו גם עונש וגם להכיר את יד הקב"ה אולם בברד אין עונש כדברי האורה"ח הרי שלך לפניך.

אולי אפ"ל שהעשר מכות שנאמרו תרתי אית בהו גם עונש וגם להכיר את ידו החזקה זה יחידה אחת שלא כל מכה ומכה זה דין אחר אלא הי' מכות הם יחידה של י' מכות לא צריך שבכל מכה ומכה יהיה את העונש לא בכל י' מכות נמצא העונש אולם נומר קצת אחרת שהרי לכאן יש להק' שהקב"ה מתרה במכת ברד שמות ט' פרק י"ד כ' הפעם הזאת אני שלוח כל מגפותי אל ליבך ועיין רש"י למדנו מכאן שמכת (בכורות) ביכורים הכוונה למכת ברד (ועיין שפת"ח) צריך להבין למה מכת ברד שכולה כנגד כל המכות ועוד יש להבין הקב"ה כבר בהתראה למכה אומר בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ וכן בהמשך הפסוק ט"ז בעבור הראותך את כוחי למען ספר שמי בכל הארץ ויש להבין מה יש במכה זו שכבר בהתראה הקב"ה אומר למען תדע כי אין כמוני בכל הארץ עוד כתוב וה' נתן קולות וברד ותהלך אש ארצה וכו' ובפשוטות המכה היתה ברד אז מה הכוונה כאן "קולות" כנראה שכן זה חלק מהמכה של ברד שביחד עם הברד יש קולות אבל יש להבין שבהמשך פס' כ"ו רק בארץ גושן אשר שם בני ישראל לא היה ברד לכאן למה כ' שבארץ גושן שבני ישראל היו לא היה ברד גם קולות צריך להיות שלא יהיה בארץ גושן ולמה התורה מדגישה רק שלא היה ברד משמע שקולות כן היו וצ"ב.

ווד פס' כ"ט ויאמר איליו וכו' הקולות יחדלון והברד לא יהיה עוד ז"א לגבי קולות כתוב יחדלון שיפסקו אבל ברד לא יהיה עוד וכבר מדייק בעל הטורים ז"ל אבל לא אמר על הקולות שלא יהיו כי יהיו במתן תורה עכ"ל. ז"א שקולות של מכת ברד יהיה במתן תורה הכוונה שלא היה הקולות מעצם הברד אלא הם היו קולות של אמונה קולות שצועקים את הקב"ה וזה יחזור במתן תורה א"כ אפ"ל שמכת ברד היתה מכה אפילו שהיה אפשרות לברוח מהעונש של המכה אבל רק מהעונש הגשמי היה אפשר לברוח אבל כאן היתה מכה נפשית שעד עכשיו האמינו המצרים במלך פרעה שהוא אליל והוא כל יכול והקב"ה הראה להם מי באמת מלך העולם ז"א שזה גופא המכה שכל האמונה והתלות שהיה להם בפרעה היה לא נכון והכל לשוא וא"כ לא קשה שזה לא מכה שעונש גפני אין אבל יש עונש נפשי וא"כ א"ש דברי רש"י שהעשר מכות זה עונש וגם במכת ברד יש עונש. היוצא שלפי רש"י העשר מכות הם עונש וזהו הדין אנוכי ולפי היונתן בן עוזיאל והאורה"ח הדין אנוכי של העונש זה בקרי"ס בברית בין הבתרים הקב"ה אמר לאברם וגם את הגוי אשר יעבודו **דן אנוכי** ז"א שאחרי הדין של העונש תהיה היציאה א"כ לפי רש"י אחרי הי' מכות היתה היציאה היינו בט"ו בניסן זה יציאת מצרים ולפי היונתן בן עוזיאל אחרי המכות של הים שאז יתקיים דן אנוכי היתה היציאה בקרי"ס וא"כ אפ"ל שעל זה נחלקו הרעק"א והחת"ס עם המג"א האם כמו רש"י שהיציאה היתה בט"ו בניסן או שהיציאה היתה בקרי"ס כדברי האורה"ח ולכן סבר המג"א שאם אומר שירת הים יצא ידי זכירת יציאת מצרים אולם ק"ק לומר כך שא"כ יוצא שלפי רש"י היציאה זה בט"ו בניסן אולם רש"י מגילה י"ד משמע לא כן שהגמ' רוצה לומר שיגידו הלל בפורים דומה מעבודות לחרות אמרו שירה ממיתה לחיים לא כל שכן וכו' רש"י שאמרו שירה ביציאת מצרים על הים משמע שביציאת מצרים היה היתה בקרי"ס וא"כ יוצא שרש"י סתר משנתו אשר על כן צ"ל שהרי ידוע שבב"י היו במצריים והיו במ"ט שערי טומאה עבדו ע"ז ולא קימו מילה וכו' וכל זה גרמו ועשו המצרים ששעבדו אותם לא רק גופנית אלא העבדו אותם נפשית כתוב בהגדה וירעו אותנו הל"ל וירעו לנו אלא לומר שעשו אותנו רעים ובנ"י היו כמעט כמו המצריים וכן כ' הנצי"ב וא"כ כדי לצאת ממצרים היו צריכים שני יציאות כיון שהיו שני שיעבודים שיעבוד הגוף ושיעבוד הנפש לכן צריך שני יציאות יציאת הגוף ויציאת הנפש בט"ו בניסן אחרי קורבן פסח שהקריבו את הע"ז של המצרים אז יצאו משעבוד הנפש אבל עדיין גופנית לא יצאו ממצרים ורק בקרי"ס יצאו משעבוד הגוף.

זה כוונת רש"י שאמרו שירה בים על שיחרור משעבוד הגוף ומה ש"כ שדן אנוכי יצאו ברכוש גדול זה על שיעבוד הנפש ואף בזה נח' המג"א והחת"ס שלפי המג"א יוצאים יד"ח שירת הים משום שזה יצאה משיעבוד הגוף וסגי בהכי ואולם החת"ס ס"ל שצריך להזכיר היציאה משיעבוד הנפש דהיינו בט"ו בניסן שיצאו מארץ מצרים משעבוד הנפש אבל דוחק לומר כן שא"כ לפ"ד החת"ס העיקר להזכיר היציאה משעבוד הנפש ולא משמע כן אשר על כן צ"ל שבאמת היציאה ממצרים היה בט"ו בניסן גם משיעבוד הגוף וגם משיעבוד הנפש (והיציאה משיעבוד הנפש היתה באמת בי"ד בניסן שאז הקריבו קרבן פסח וכן משמע ברש"י בפרשת שלח ש"כ שעושים שמונה יציאות כנגד שנמונה ימים מיציאת מצרים וקרי"ס וקשה שהרי זה רק שבעה ימים אלא ברור מיציאת מצרים של שיעבוד הנפש דהוא בי"ד בניסן שהקריבו קורבן פסח ועיין בזה) ורק בב"י הגיעו להכרה שהבינו שיצאו ממצרים זה היה בקרי"ס זאת אומרת שבאמת יצאו בט"ו רק שלא האמינו ולא הגיעו להכרה עד קרי"ס ונגלה להם למפרע שיצאו אז ממצרים ולא קשה הסתירה ברש"י דלעיל שיצאו בט"ו בקרי"ס אמרו שירה על הים שאז הכירו שיצאו ממצרים וזה מח' מג"א וחת"ס שס"ל למג"א שאם אמר שירת הים יצא ידי חובו כפי סג"י בהכי להזכיר מתי שב"י הגיעו להכרה שיצאו ממצרים גם מהני לזכירת יציאת מצרים משא"כ החת"ס ס"ל שצריך להזכיר בפועל מתי שיצאו ממצרים ולא מתי שהגיעו להכרה ולכן לא מהני לדידיה שיגיד שירת הים אלא צריך להזכיר בפועל יציאת מצרים דהיינו ט"ו בניסן.